

بادم‌رگ در نهج البلاغه

ترجمه و تألیف: علی اصغر سلیمانی

www.ketab.ir

سرشناسه	سلیمانی، علی اصغر، ۱۳۳۴ -
عنوان قراردادی	نهیج البلاغه، برگزیده Nahjol-Balaghah, Persian Selection
عنوان و نام پدیدآور	یاد مرگ در نهیج البلاغه/ گردآورنده علی اصغر سلیمانی.
مشخصات نشر	استهبان: والتین، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	۱۸۰ ص.
شابک	۹۷۸-۶۳۲-۶۱۵۷۰۰۵-۰۶ ریا ۱۰۰۰۰۰
وضعیت فهرست نویسی	فیب
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- دیدگاه درباره مرگ
موضوع	Views on death ۶۶۱-۶۰۰ Ali ibn Abi-talib, Imam I, -- علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهیج البلاغه --
موضوع	نقد - تفسیر Ali ibn Abi-talib, Imam I. Nahjol - Balaghah -- Criticism & interpretation.
موضوع	علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهیج البلاغه -- مرگ
موضوع	Ali ibn Abi-talib, Imam I. Nahjol - Balaghah -- Death -- Views on death
موضوع	مرگ -- جهان های مذهبی -- اسلام
موضوع	Death -- Religion -- Islam
شناسه افزوده	علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهیج البلاغه.
موضوع	برگزیده. شرح
شناسه افزوده	Ali ibn Abi-talib, Imam I. Nahjol - Balaghah
رده بندی کنگره	۱۳۹۷ س ۸ ۴۵ م ۸/۰۹
رده بندی دیویی	۲۹۷/۹۵۱۵
شماره کتابشناسی ملی	۵۲۳۲۷۵۳

کتابخانه ملی

عنوان کتاب: یاد مرگ در نهیج البلاغه

گردآورنده: علی اصغر سلیمانی

چاپ: نخست، ۱۳۹۷/ قطع: رفعی / شمارگان: ۱۰۰ نسخه / تعداد صفحه: ۱۸۰ ص / شماره نشر: ۵۶
ویراستار: انتشارات دانشگاه آزاد استهبان سید هادی حامدی / تلفن: ۰۹۱۷۳۳۱۱۱۱
چاپ و صحافی: نقش و نگار، حجت روستا، استهبان خیابان کارگر، نبش کارگر، نشر: انتشارات والتین، استان فارس، استهبان، فلکه معلم-کوی طالقانی پلاک ۱۳ کد پستی: ۷۴۵۱۹-۷۳۹۷۵
تلفن: ۰۷۱-۵۳۲۲۴۳۳۵-۰۷۱ همراه: ۰۹۱۷۷۳۳۳۸۵۳ پست الکترونیک:

Soleimani1۳۳۴@gmail.

فهرست مطالب

۶	مقدمه
۹	توصیف مرگ در نهج البلاغه
۱۲	مرگ آگاهی به مثابه صفت ممتاز انسان
۱۴	عالم مرگ، آگاهی
۲۱	مرتب مرگ آگاهی
۲۶	زمینه های مرگ آگاهی
۳۰	آثار مرگ آگاهی
۳۲	الف. آثار شناختی
۳۵	ب. آثار عملی
۳۸	موانع مرگ آگاهی
۳۹	۱. صفات ناپسند اخلاقی
۳۹	۲. دنیاگرایی و هدف انگاری دنیا
۴۲	۳. غلبه آرزوهای دروغین
۴۱	نتیجه گیری
۹۳	بخشی از خطبه بدون الف علی (ع) در مورد یاد مرگ
۹۹	در آستانه مرگ

- درخواست برای بازگشت به دنیا.....۱۰۳
- قبض روح ستمکاران.....۱۰۵
- ماهیت مرگ از دیدگاه قرآن.....۱۰۶
- نشانه‌های مرگ.....۱۰۷
- حالت محتضر در آخرین لحظات زندگی.....۱۰۸
- آخرین جرات نوح پیامبر (ع) با فرشته مرگ.....۱۱۰
- بیانی از اسرار مطهری عالم برزخ.....۱۱۱
- داستانی عجیب از سرخ‌مندان.....۱۱۲
- داستان دیگری از حجه‌الایلام شیخ حسین انصاریان.....۱۱۳
- داستانی از جهان برزخی محدث نمی.....۱۱۵
- منابع.....۱۲۴

مقدمه

واژه مرگ، مانند کلمه زندگی، هستی و پیدایش، مفهوم روشن و عامی دارد که بر کسی پوشیده نیست. اما در آن سوی این مفهوم همگانی و رایج، چیزی قرار دارد که شاید هرگز برای کسی درست و دقیق معلوم نگردد و شناخته نشود. حضرت علی علیه السلام در اسرار و رموز مرگ می‌فرماید: «أَمَّا نَاسٌ كُلُّ أَمْرٍ إِذَا لَقِيَ مَا يَفِرُّ مِنْهُ فِي فِرَارِهِ الْأَجَلُ مَسَاقُ النَّفْسِ وَالْأَنْفِ مِنْهُ مُوَافَاتُهُ»؛ ای مردم! هر کس از مرگ بگریزد، به هنگام فرار آن را خواهد دید، اجل سرآمد زندگی، و فرار از مرگ، رسیدن به آن است.

بنابراین، انسان همزاد مرگ است پس مرگ امری نیست که بتوان آن را از زندگی حذف کرد، بلکه به حیات آدمی، مرگ نیز آغاز شد. مرگ برای تمام موجودات عالم رقم زده شده است؛ اما آنچه انسان را در این حوزه از سایر موجودات متمایز می‌دهد، آگاهی از مرگ خویش است. سایر موجودات به رغم آنکه می‌میرند، نمی‌دانند که می‌میرند، ولی انسان می‌میرد و می‌داند که می‌میرد.

مرگ آگاهی بر اساس بیانات نهج البلاغه عبارت از آن است که انسان به گونه ای زندگی کند که بداند هر آنچه آغازی دارد، پایانی هم دارد؛ اذعان کند که مرگ او با تولد او متولد می‌شود و این آگاهی را در

۱- نهج البلاغه، خ ۱۴۹، ص ۲۰۷

زندگی خویش مدنظر قرار دهد تا بدین طریق، از مرگ آگاهی نقبی به مرگ اندیشی بزند. این آگاهی آثار فراوانی در زندگی انسان دارد و می تواند موجب تحولات بزرگی در زندگی او شود.

توجه دادن به مسئله مرگ و آگاهی از مرگ، از پیغام های ماندگار همه ادیان و انسان های ژرف نگر بوده و در این میان، آثار فراوانی، هم از نگاه متفکران غربی و هم از ناحیه متفکران مسلمان در این باره منتشر شده است. هریک از ایشان، به تشریح و تبیین آن از زوایای مختلف پرداخته اند، که از جمله آنها می توان به آثار/ستاد مطهری، آیت الله حائری، و... اشاره کرد. آثاری نیز، این موضوع را با تشریح دیدگاه امام علی علیه السلام نسبت به مقوله مرگ مورد بررسی قرار داده اند؛ از جمله: پایان نامه کارشناسی ارشد با عنوان «مرگ اندیشی و تأثیر آن بر تربیت انسان از دیدگاه نهج البلاغه» از زهراسادات موسوی و نیز مقاله «مرگ آگاهی و مرگ باوری در نهج البلاغه» نوشته محمدجواد رودگر. اما این مقاله در دسترس نیست و با نگاهی جامع الاطراف نسبت به این موضوع، مرگ آگاهی را در حیطه معنا و مفهوم، زمینه ها، موانع و آثار و... مورد بررسی قرار می دهیم. مثالی که در آثار قبلی به این گونه به آنها پرداخته نشده بود.

امام علی علیه السلام از جمله کسانی است که این مسئله را مورد توجه قرار داده است. سرتاسر نهج البلاغه گویای این مطلب بوده و امام علی علیه السلام در جای جای آن، از مرگ، مرگ آگاهی، مرگ اندیشی و مرگ زیستی سخن به میان آورده است؛ زیرا مرگ آگاهی جزو اوصاف ممتاز انسان است که با تذکار و عدم تذکار نه به وجود می آید و نه از

بین می رود، اما این امور باعث توجه یا عدم توجه آدمی می شود. پس تذکر فقط باعث می شود تا توجه آدمی به واقعیت زیادتر شود.

از مطالب بیان شده، به سهولت می توان چارچوب و محدوده این نوشته را تشخیص داد که مراد از مرگ آگاهی، آگاهی از مرگ جسم است، نه مرگ سایر اجزا و ساحات وجودی انسان. چه، در نهج البلاغه از مرگ جسم و مرگ قلب سخن به میان آمده است، اما نیک روشن است که مراد از مرگ و مرگ آگاهی فقط مرگ تن است نه مرگ قلب. البته مرگ قلب نیز در نهج البلاغه مورد توجه جدی قرار گرفته است و امام علی علیه السلام با عبارات مختلف از علل و عوامل در زمینه های تحقق آن سخن به میان آورده است. مثلاً، در جایی از افرادی یاد می کند که مرگ تن را عظیمی نمی شمارند، ولی از عظمت مرگ قلب غافل اند؛ در حالی که اولیای خدا، به مرگ قلب هایشان بیشتر از مرگ بدن هایشان اهمیت می دهند.^۱ نیز از رحمت هیبتی سخن به میان می آورد که به قدری سست اند که قلب انسان بجاع و باتدبیر و باانگیزه را می میرانند.^۲

این نوشتار درصدد پاسخ گویی به سؤالات زیر می باشد: مرگ آگاهی در نهج البلاغه چیست؟ معنا و مفهوم آن کدام است و چه آثار و تبعاتی در زندگی انسان دارد؟ البته زمینه ها، علل، راه ها و موانع

^۱ - نهج البلاغه، خ ۲۳۰، ص ۳۵۳

^۲ - همان، خ ۲۷، ص ۷۰

تحقق مرگ آگاهی نیز مدنظر بوده و در لابه لای مطالب مورد توجه قرار خواهند گرفت.

در یک بررسی کوتاه تمام این مسائل را در نهج البلاغه مورد توجه قرار گرفته استاگر آگاهی به مرگ به طور مطلق وجود نمی داشت (که البته امری نشدنی است) مسلما ترس از مرگ هم بی معنا می شد. به علاوه فرض آن است که امام علی علیه السلام در مرگ آگاهی میان انسان های دیندار و بی دین تفاوتی قایل نشده، اما رهایی از آثار ناگوار مرگ برای دینداران به مراتب آسان تر از کسانی است که از حوزه دین بیرونند. این آسان تر از مرگ نه تنها از مرگ نمی هراسند، بلکه بدان شوق و عشق هم می روند^۱

این نوشتار درصدد است تا مرفا از روش معناشناختی استفاده کند و تا حد امکان به این روش پایبند باشد، اما در مواردی به ناچار به روش تفسیری نیز روی آورده است.

توصیف مرگ در نهج البلاغه

اگر بخواهیم مرگ را با ضدش معرفی کنیم باید بگوییم: مرگ پایان زندگی دنیوی است؛ چنان که حضرت علی علیه السلام می فرماید: «وَبِالْمَوْتِ تُخْتَمُ الدُّنْيَا»؛ با مرگ، دنیا پایان می پذیرد^۲.

^۱- همان، خ ۵، ص ۵۲

^۲- همان، خ ۲۱۹، ص ۱۵۶